

Milbich Tamás az egykori solymári Vágható (Waghto) eredetét és kiterjedését kutatja cikkében. Ez a tó közvetlenül a várdomb mellett, északi irányban terült el a középkorban, a mai vasútállomás, a Pevdi és az Auchan környékén.

Solymári Magazin, 2013. január

A solymári halastó nyomában

Az, hogy községünknek saját, nagy kiterjedésű halastava volt a középkorban, talán már senkit nem lep meg, annak tudatában, hogy a bronzkor óta lakott helyen élünk itt a Vörösvári-völgy déli részén. De míg a bronzkori, a római kori, vagy az avar idősokról konkrét, kézzelfogható leletanyag árulkodik, addig erről a halastavunkról csupán egyetlen okleveles utalás maradt fenn. Hol is lehetett a solymári halastó, mekkora volt és hová lett?

Ahhoz, hogy minderre fény derüljön, vizsgáljuk meg elsőként azt a szöveget, melyben megemlíti a halastavat. Picit több mint 500 évvel ezelőtt Solmar falu (és vélhetően a solymári vár) tulajdonosai Zempleki Tamás és felesége, Erzsébet voltak. Az okirat szerint megfontolták az élet mulandóságát és a budai káptalan előtt végrendeletet fogalmaztak meg a birtokaik jövőjéről. A solymári birtokrészt háromfelé osztották: egyik harmadát Zempleki Tamásra [bizonyára saját fiuknak], másik harmadát Sáboki Adorjánra, harmadik harmadát nemes Solymári Bornemissza István leányára, Margitra hagyták. (1) Ebben a latinul írt birtokadományozási szövegben éppen csak érintőlegesen jelenik meg a halastó egyetlen, máig ismert írásos említése, a következőképpen: "...a Waghto-nak nevezett (halas)tótól egészen addig az útig húzódik, mely a már említett Salmari birtokról a Borosjenői birtokra vezet..." (2). Ennek a szövegrésznek a segítségével próbáltunk utánajárni a középkori halastavunk mibenlétének.

Kézenfekvő, hogy miután már ismerjük a tó nevét, vagyis a "Waghto" elnevezést, vegyük jobban górcső alá magát a szót, hiszen, mint azt később látni fogjuk, nem véletlenül kaphatta a vízterület ezt a nevet. A magyar etimológiai szótárban utána nézve (3) azt állapíthatjuk meg, hogy ez a név nagyjából azt jelenthette, mint amit ma is jelent: vagyis, első olvasatra olyan elvágott vagy hasított tavat, melyben halakat nevelnek. De miért lett a solymári halastó Vág-tónak elnevezve? Miért kaphatta ezt a furcsa nevet? Erre a kérdésre nyomozásunk következő állomása deríthet fényt, melyben megpróbáltuk lokalizálni, az egykori tó helyét.

A fent említett, 500 éves szövegből már sejthető, hogy a tó valahol Solymár és Pilisborosjenő közt terülhetett el. Ezt igazolja az a tény is, hogy a falu határától északkeletre, úgy másfél kilométerre az 1970-es évek elején régészek találták meg annak a feltételezett gátnak a maradványait, ami éppen az Aranyhegyi-árokban keresztezte a patakot, éppen a mai Auchan áruházról délre. (4) Ha azt vesszük alapul, hogy ez volt a halastó duzzasztó zsilipje, akkor meg is találtuk a kiindulópontot: innentől kezdve topográfiai adatok és szintraizok segítségével rekonstruálhatónak tűnik az egykori halastó kiterjedése.

Való igaz, hogy a mai topográfia nyilvánvalóan nem száz százalékosan tükrözi az ötszáz évvel ezelőtti állapotokat - hiszen a téglagyár megépülése hatalmas tereprendezéssel járt, így már például a nagyon fontos régészeti lelőhelynek számító Dinnye-hegy sincs meg eredeti formájában -, de a bolygatottság mértéke még nem ad okot arra, hogy az eredmény hozzávetőlegesen ne adhasson képet a múltbéli halastóról. Nyomozásunk következő állomása tehát a halastó kiterjedésének felderítése.

A régészeti leírások szerint a feltételezett gát maradványa egy eredetileg 250 méter hosszú, másfél méter magas és húsz méter széles, azóta szétszántott magaslat volt. Ehhez érdemes még hozzávenni azt is, hogy a középkori talajszint nyilván ezen a területen is mélyebben volt a maihoz képest. Ha számítógépes modellezéssel nagyjából két méterrel megemeljük a vízszintet az Aranypatak medrében, máris látványosan kirajzolódik egy tó feltételezett formája.

A középkori mesterséges halastavak általában elég nagy kiterjedésűek voltak, és ez igaz lehetett a solymári halastóra is. Talán ezt igazolja, hogy az Aranyhegyi patak medrében, ma is létezik a nádas - mintha a középkori halastó hagyta volna ránk örökül. De ami ennél is érdekesebb, az a halastó hosszan elnyúló alakja. A Mátyás-dombról nézve mély vágatként hasít bele a tájba, - némi képzelőerővel és fantáziával - mintha egy óriási baltával vágták volna oda. Ha ez így van, akkor érthető a tó elnevezése is.

Feltételezésünkben jól látható továbbá, hogy a duzzasztott patak vize északról elegánsan körbeölelhette a várdombot is; a Paprikás-, és Káposztás-patakkal összefolyva egyfajta természetes várakat képzett körülötte. Az elárasztott terület ingoványossá, mocsarassá vált, ezzel nagyon jó védelmet nyújtott a várnak észak felől. A középkori birtoktulajdonosoknak nyilván nem csak a halászat lehetett a céljuk, hanem védelmi szempontokat is megfontoltak az építésekor. Hogy mikor készült a gát, sajnos nem tudjuk, de az biztos, hogy 1511. májusában (az idézett szövegrész írásakor) már funkcionált. Az időjárási viszonyok csapadékosabbak és hidegebbek voltak a mainál, ez is kedvezően hathatott a halastó létrehozásához. Nagy valószínűséggel a törökök bejövételével a zsilip megsemmisült, a tó pedig felszáradt, visszahúzódott.

Nyomozásunk utolsó fázisaként próbáltunk egzakt, kézzelfogható bizonyítékokat találni a tó létezésére. Ehhez talajtani vizsgálatokat készítettünk, első körben főként a vizes várások elképzelt helyén, a Mátyás-domb közvetlen környékén. (5) A szakértői vélemény szerint egyértelműen nem igazolható tartós ingovány jelenléte a kutatott szakaszon, de a talajtani mintákból kinyert eredmény nem is cáfolja a halastó és a vizes várások egykori létezését. A bizonyításhoz a szakvélemény további minták vizsgálatát javasolta, ami remélhetőleg a közeljövőben meg is történik.

Így tehát egyelőre marad az alapos gyanú, és a fantázia az egykori középkori halastó, és a vizes várások létezéséről.

Milbich Tamás

Jegyzetek:

1. *Bátfai Szabó, a káptalan protokollumában 21. 1., II. Lajos király 1521. átirata a N. Múzeum törzsgyűjtem.) 1273.*
2. *A latin fordításért köszönet: Czár Csabának*
3. *Czuczor Gergely, Fogarasi János: A magyar nyelv szótára. [1862.]*
4. *Dinnyés-Hellebrandt-Tettamanti, 1971; Torma 1980. Magyarország Régészeti Topográfiája 7., 218o.*
5. *A talajminták vizsgálatáért és a szakértésért köszönet Kertész Géza talajtani mérnöknek.*